

CES

CENTRUM EKONOMICKÝCH STUDIÍ VŠEM

15

ISSN 1801-1578

vydání 15 / ročník 2008 / 15.8.2008

Bulletin CES VŠEM

V TOMTO VYDÁNÍ

Cenová konvergence a zhodnocování koruny

Růžena Vintrová: Hodnocení klíčových faktorů podle významu jednotlivých transmisních mechanismů zejména zpevnování měnového kursu. Specifická pozornost věnována skoku v cenové úrovni a prudké apreciaci CZK v poslední době. (strana 1)

Energetické trhy v České republice

Petr Kacvinský, Anna Kadeřábková: Analýza vývoje organizace a trhu s elektřinou, zejména jeho otevírání a změny struktury dále vývoje ceny elektřiny a jejich jednotlivých složek. Do analýzy je zahrnuta rovněž informace o charakteristikách trhu s plynem. (strana 3)

Regulace v telekomunikacích v ČR

Máριο Vogl, Anna Kadeřábková: Charakteristika regulačního rámce s odlišením regulace ex ante a ex post, specifika připojení k širokopásmovému internetu v rozlišení alternativních technologií a přístupu k veřejné telefonní síti. (strana 8)

Čenová konvergence a zhodnocování koruny

Přibližování cenové hladiny k úrovni ekonomicky vyspělých zemí, probíhající souběžně s reálnou konvergencí, se prosazovalo v České republice velice rychle. Vzhledem k nízké výchozí základně však cenová úroveň produkce a služeb (comparative price level, CPL) byla v relaci k zemím EU až do roku 2007 výrazně níže, než by odpovídalo ekonomické úrovni. Jinak tomu bylo ve srovnání s USA, kde prudká depreciace dolaru zvedla českou cenovou úroveň nad relaci v ekonomické úrovni již od počátku současné dekády. Zlom ve vztahu k EU nastává v roce 2008, kdy dochází k prudkému zhodnocení CZK vůči EUR při současném náhlém vzestupu kladného inflačního diferenciálu. Záporná odchylka cenové hladiny se podstatně snížila. Dopad těchto změn na cenovou konkurenceschopnost české ekonomiky je významný.

1. Závislost cenové a ekonomické úrovně

V ekonomickém vývoji se prokazuje poměrně těsná závislost mezi ekonomickou a cenovou úrovní. Souběžně s reálnou konvergencí dochází k přibližování cenových hladin. **Cenová konvergence** je ovlivňována kvalitativními a strukturálními změnami v ekonomice. Produktivita práce v dohánějících ekonomikách roste rychleji než ve vyspělých stabilizovaných zemích, přičemž její předstih je v jednotlivých sektorech a odvětvích nerovnoměrný. Současně probíhá kvalitativní zdokonalování zboží a služeb, které mění status dříve méně vyspělých zemí a jejich prosazování v cenové soutěži.¹ Dochází k velkým změnám dílčích cenových relací při vzestupu celkové cenové hladiny.

V ekonomickém výzkumu z posledních let, zaměřeném na dohánějící ekonomiky nových členských zemí EU se ukazuje, že tzv. Balassův-Samuelsonův efekt,² kterým bývá obvykle zdůvodňován rychlejší růst cenové hladiny méně vyspělých ekonomik, vysvětluje jen menší část sledovaného problému.³ Pozornost se začíná obracet více ke změnám kvality, které jsou ovšem jen obtížně měřitelné. V praxi růst domácí cenové hladiny vede ke zdražování exportovaných statků a služeb. Tím vzniká tlak na vyšší produktivitu v těch podnicích, které chtějí obstát v konkurenci.

Výrazná odchylka cenové hladiny směrem dolů byla v předchozím vývoji specifickým české ekonomiky. V relaci k EU se v posttransformačním období velice rychle zmenšovala. Přesto byla až do roku 2007 nejvýraznější v rámci zemí EU-5 (viz tabulka 1).

Tabulka 1: Vztah cenové a ekonomické úrovně v zemích EU-5 v relaci k EU-15, 1995–2007 (EU-15=100)

		CZ	HU	PL	SI	SK
HDP p.c.	1995	63,9	43,8	37,3	63,9	41,4
	2007	73,5	56,9	48,0	79,6	61,5
CPL	1995	35,7	41,9	41,5	69,0	37,5
	2007	58,0	60,6	57,6	71,7	56,7

Pramen: EUROSTAT, Structural Indicators, EUROSTAT, National Accounts, (cit. 5. 8. 2008), vlastní výpočet.

¹ Viz např. fenomén tzv. „zboží z Východu“, vyskytující se zejména na počátku transformace, kdy výrobky a služby kandidátských zemí EU byly výrazně podceny jen v důsledku země svého původu.

² B-S efekt operuje se mzdovou náklazou v neobchodovatelném sektoru ekonomiky. Vzestup mezd v tomto sektoru, v němž produktivita práce roste pomaleji než v sektoru obchodovatelném, vede k přímému i nepřímému tlaku na výrobní náklady podniků.

³ Např. autoři z BIS odhadují vliv B-S efektu na míru inflace v rozmezí 0,1 až 2 p.b. ročně. Viz Mihaljek, D., Klau, M.: The Balassa-Samuelson effect in Central Europe: A Disaggregated Analysis. Basel, BIS, 2003, BIS Working Paper No. 143.

V relaci k USA byl vývoj zkoumané relace jiný. Po drastické depreciaci USD se poměr cenové a ekonomické úrovně obrátil (viz tabulka 2). Cenová konkurenceschopnost českého vývozu do USA se výrazně zhoršila.

Tabulka 2: Vztah cenové a ekonomické úrovně v zemích EU-5 v relaci k USA, 1995–2007 (USA=100)

		CZ	HU	PL	SI	SK
HDP p.c.	1995	46,4	31,8	27,0	46,4	30,0
	2007	52,6	40,7	34,5	57,0	44,0
CPL	1995	41,7	48,9	48,5	80,6	43,9
	2007	70,5	73,7	70,1	87,2	69,0

Pramen: EUROSTAT, Structural Indicators, EUROSTAT, National Accounts, (cit. 5. 8. 2008), vlastní výpočet.

2. Transmisní mechanismy cenové konvergence

Cenová konvergence se prosazuje jednak inflačním diferenciálem, jednak zpevňováním měnového kurzu. V České republice až do konce 90. let probíhala oběma způsoby. V současné dekádě (do přelomu let 2007-2008) se stalo hlavním a téměř výhradním kanálem zhodnocování koruny.

Inflační diferenciál byl v transformačním období sice významný, avšak působil daleko slaběji než v ostatních středoevropských zemích. Ve srovnání s Maďarskem a Polskem byla tempa růstu spotřebitelských cen jen poloviční.⁴ V období 2001-2007 byla průměrná roční míra inflace dokonce o 0,1 p.b. nižší než v eurozóně. Tento vývoj představoval specifikum české ekonomiky v rámci středoevropských nových členských zemí (viz tabulka 3). Dlouhodobě nízká míra inflace, udržovaná díky relativně přísné měnové politice a stabilizovanému mzdovému vývoji, byla spojena s nízkými inflačními očekáváními.

Tabulka 3: Míra inflace (HICP) v zemích EU-5 a v eurozóně v letech 1997–2007

	1997–2007	1997–2000	2001–2007	2007
Česká republika	3,5	5,8	2,1	3,0
Maďarsko	8,4	13,1	5,9	7,9
Polsko	5,5	11,0	2,5	2,6
Slovensko	6,4	8,8	5,1	1,9
Slovinsko	5,9	7,8	4,9	3,8
Eurozóna	1,9	1,5	2,2	2,1

Pramen: EUROSTAT, Structural Indicators, cit. 1. 8. 2008.

Kurzový kanál působil v České republice rovněž odlišně od ostatních postkomunistických nových členských zemí. Nominální kurz koruny byl od počátku transformace v ČR dlouhodobě fixován, zatímco např. kurzy zlotého a forintu fungovaly v režimu crawling peg a postupně se znehodnocovaly, což částečně vyrovnávalo vyšší inflaci. Po měnové krizi z roku 1997 se v České republice změnil kurzový režim na managed floating (řízené plování) a přešlo se k režimu cílování inflace. Od této doby inflační kanál prakticky odpadl a dlouhodobou tendencí se stalo zhodnocování nominálního kurzu koruny. Tendence ke zhodnocování nominálního kurzu koruny byla od přelomu dekády až do roku 2007 trvalá, zpětné korekce se vyskytovaly jen krátkodobě a výjimečně.

V období 2001-2007 činilo průměrné roční zhodnocení k EUR 3,6 % a k USD 9,6 %. Nominální efektivní kurz se ve stejném období zhodnocoval o 4,0 % ročně. Směnný kurz

⁴ V letech 1993-2000 byla průměrná roční míra inflace spotřebitelských cen v ČR 9,1 %, v Maďarsku 18,1 % a v Polsku 19,5 %.

aprecioval z 34 CZK/EUR a 38 CZK/USD v roce 2001 na 28 CZK/EUR a 20 CZK/USD v roce 2007 (viz tabulka 4).

Tabulka 4: Nominální měnový kurz CZK (roční průměry)

	CZK/EUR		CZK/USD		NEER ²⁾
	CZK	SOPR ¹⁾ = 100	CZK	SOPR ¹⁾ = 100	SOPR ¹⁾ = 100
2001	34,08	104,5	38,04	101,5	104,3
2002	30,81	110,6	32,74	116,2	111,7
2003	31,84	96,8	28,23	116,0	99,7
2004	31,90	99,8	25,70	109,8	100,4
2005	29,78	107,1	23,95	107,3	105,9
2006	28,34	105,1	22,61	105,9	104,8
2007	27,76	102,1	20,31	111,3	101,8
2001-07	30,64	103,6	27,37	109,6	104,0

¹⁾ SOPR = stejné období předchozího roku. ²⁾ NEER = nominal effective exchange rate. Pramen: Ministerstvo financí ČR, Makroekonomická predikce, červenec 2008; vlastní výpočty.

Ve srovnání s ostatními novými členskými zeměmi EU bylo zhodnocování nominálního kurzu měny v České republice nejvýraznější. V reálném vyjádření (při deflování indexem jednotkových pracovních nákladů) docházelo v rámci středoevropských zemí k nejvýraznějšímu zhodnocování v Maďarsku a v České republice, zatímco reálné znehodnocení se vyskytlo v současné dekádě v Polsku.

Kurzové změny nelze ovšem spojovat jen s pohybem makroekonomických veličin v dané ekonomice. Psychologie trhu a iracionální obchodování na devizových trzích působí na výrazné a neustálé odchylky tržního kurzu od parity kupní síly, která podle modelů racionálních očekávání vytváří dlouhodobou tendenci, k níž se kurz přibližuje.⁵ Z uváděných důvodů je schopnost předvídat výsledky tržních procesů v praktické měnové politice omezená.

Na vývoj kurzu má vliv kolísání na finančních trzích jak v rámci celosvětovém, tak i lokálním. V celosvětovém měřítku na kurz silně působily nedávné otřesy, ovlivněné trhem nemovitostí v USA. V regionálním pohledu investoři ne vždy detailně rozlišují jednotlivé trhy (v případě ČR např. trhy středoevropských zemí). Může docházet k nákaze obchodním kanálem nebo k tzv. sebenaplňující se krizi. Tyto výkyvy, vyvolané vnějšími vlivy, mohou v určitém okamžiku převážet nad vším ostatním.

3. Skok v cenové úrovni a prudká apreciacie CZK

Na přelomu let 2007-2008 dochází k výraznému posunu v cenové konvergenci české ekonomiky. Kombinují se důsledky vyšší inflace s prudkým zpevňováním kurzu CZK.

Výrazný obrat působení inflačního kanálu nastal již před koncem roku 2007. V roce 2008 se celosvětové cenové tlaky, vyvolané zvýšením cen ropy a potravin, propojily s důsledky vládních reforem. V nich se posuňovaly sazby DPH, zvyšovaly se spotřební daně a docházelo též ke změnám regulovaných cen bydlení a energií. V souběhu zmíněných vlivů dosáhla inflace v 1. pololetí 2008 ve srovnání se stejným obdobím předchozího roku rekordní výše 7,0 % (HICP). Zhruba o 3 procentní body tak převýšila míru v zemích eurozóny a byla vyšší i ve srovnání s ostatními zeměmi EU-5 s výjimkou Maďarska. Inflační diferenciál vůči eurozóně obrátil své znaménko z minusu do plusu a začal výrazně urychlovat cenovou konvergenci. Podle oficiálních hodnocení ČNB i podle názoru většiny expertů jde z velké části o dočasný jev. Lze očekávat, že

⁵ Přístup behaviorálních ekonomů s přibližováním k paritním kurzům ani v dlouhodobém horizontu nepočítá.

v dalších letech se inflace opět přiblíží k průměrné úrovni zemí eurozóny. Některé vyvolané důsledky, spojené s obnovením mzdových tlaků a změnou inflačních očekávání, však nelze vyloučit.

Prudké zhodnocování nominálního kurzu CZK vůči EUR lze zaznamenat od poloviny roku 2007. V roce 2008 je CZK nejrychleji sílící měnou na světě. V červenci 2008 dosáhl průměrný měsíční kurz 23,53 CZK/EUR, přičemž stejný údaj v roce 2007 činil 28,33 CZK/EUR. Meziroční zhodnocení CZK k EUR představovalo 17 % a vysoce přesáhlo trendové hodnoty.⁶ V relaci k USD kurz ve stejném období aprecioval z 20,64 CZK/USD na 14,92 CZK/USD, meziroční zhodnocení činilo 28 %.

Náhlá apreciacie měnového kurzu je předmětem ekonomických diskusí a politických vyjednávání. Její důsledky na oslabení vývozu se s určitým časovým odstupem projeví. Jde však o externí vlivy, obtížně ovladatelné domácí měnou i celkovou hospodářskou politikou. Rozhodující je situace v USA a středoevropský kontext. Spolu s CZK současně sílila polská, slovenská a maďarská měna, i když se nacházejí v rozdílných podmínkách.⁷ (V ČR jsou nižší úrokové míry než v eurozóně, v Maďarsku jsou naopak vysoce nad evropským průměrem.) Investoři při nejistých podmínkách v USA a v dalších vyspělých ekonomikách a při méně vyvážené makroekonomické situaci v rozvíjejících se asijských zemích momentálně preferují podle jejich očekávání stabilní region střední Evropy.

4. Závěry

Pohyby v míře inflace a v nominálním měnovém kurzu v posledním roce radikálně změnily vztah reálné a nominální konvergence v České republice. Dlouhodobé zaostávání cenové úrovně za ekonomickou úrovní v relaci k zemím EU bylo z převážné části odstraněno. Tím došlo k značnému vyčerpání rezervy, podporující nákladovou konkurenční schopnost. Velká mezera v cenové úrovni, existující od počátku transformace, tvořila ekonomický podklad apreciační tendence měnového kurzu. V současnosti však již rychlé zhodnocování CZK nelze zdůvodňovat relacemi makroekonomických veličin. Jde o výkyv, způsobený řadou vnějších vlivů. Plynulý ekonomický vývoj by vyžadoval výrazné přibrzdění dalšího zpevňování nominálního kurzu a určitou zpětnou korekci, která však je nástroji měnové a hospodářské politiky jen obtížně prosaditelná.⁸

V nákladové/cenové konkurenceschopnosti tak nastal poměrně prudký zvrát. Díky nízké výchozí úrovni zůstává sice česká ekonomika v relaci k zemím EU ještě celkově nákladově konkurenceschopná (na rozdíl od relace k USA). Rozdíly v celkových nákladech však už nejsou zdaleka tak výrazné jako v předchozím období. Tuto změnu bude nutno vyrovnávat rychlým posunem ke kvalitativně náročnějšímu sortimentu, zajišťujícímu efektivnost vývozu. Jen výroba s vysokou přidanou hodnotou, inovacemi a novinkami (při snížení energetické náročnosti) může zajistit udržení konkurenceschopnosti vůči vyspělým evropským i nízkonákladovým mimoevropským ekonomikám.

⁶ Podle propočtu Ministerstva financí ČR činilo převýšení nad trendem v relaci k euru 9,5 % (počítáno od června 2007 do června 2008, viz Makroekonomická predikce, červenec 2008, s. 6). Ještě výraznější bylo převýšení v relaci k dolaru.

⁷ Za prvních 6 měsíců roku 2008 posílila CZK o 15 %, PZL o 12 %, SKK o 11 % a HUF o 10 %.

⁸ O zásah se pokusila ČNB, která po předchozí slovní intervenci guvernéra 7. 8. 2008 snížila základní úrokovou sazbu z 3,75 na 3,5 %.

Energetické trhy v České republice

Česká republika, stejně jako všechny země EU má zpracovánu **Státní energetickou koncepci** (MPO, 2004), která patří k základním součástem hospodářské politiky. Vyjadřuje odpovědnost státu za vytváření podmínek pro spolehlivé a dlouhodobě bezpečné dodávky energie za přijatelné ceny a pro její efektivní využití bez ohrožení životního prostředí a v souladu se zásadami udržitelného rozvoje. Státní energetická koncepce konkretizuje priority a čtyři hlavní cíle při ovlivňování vývoje energetického hospodářství ve výhledu příštích 30 let v podmínkách tržně orientované ekonomiky. Ve smyslu zadání bude soustředěna pozornost na plnění střednědobých cílů spojených s procesem transformace a liberalizace regulovaných energetických trhů s elektřinou a plynem.

Box 1 – Cíle Státní energetické koncepce

(1) Maximalizace energetické efektivity: Cíl naplňuje priority nezávislosti, bezpečnosti i udržitelného rozvoje. Souhrnným vyjádřením růstu energetické efektivity bude vývoj ukazatelů zhodnocení spotřeby primárních energetických zdrojů (dále PEZ), resp. spotřeby elektřiny, vytvořeným hrubým domácím produktem (HDP). Česká republika dosud spotřebovává, vzhledem k výši vytvářeného HDP, více primárních zdrojů energie i elektřiny, než je objektivně nutné (spotřebovávaná energie je málo zhodnocována přidanou hodnotou). Přes dosažený pokrok jsou energetická i elektroenergetická náročnost tvorby HDP v ČR stále téměř dvojnásobně vůči průměru zemí EU. Vysokou energetickou náročnost vykazují především doprava, průmysl a stavebnictví.

(2) Zajištění efektivní výše a struktury spotřeby prvotních energetických zdrojů: Cíl naplňuje priority nezávislosti, bezpečnosti i udržitelného rozvoje, v rámci dostatečně diverzifikované a dlouhodobě bezpečné struktury spotřeby PEZ a výroby elektřiny.

(3) Zajištění maximální šetrnosti k životnímu prostředí: Cíl naplňuje priority bezpečnosti a udržitelného rozvoje. Maximální šetrnost k životnímu prostředí bude primárně založena na efektivní a k životnímu prostředí šetrné struktuře spotřeby PEZ a ve způsobech výroby elektřiny a tepelné energie, dílčí cíle budou zajišťovat další snižování dopadů energetických procesů na životní prostředí.

(4) Dokončení transformace a liberalizace energetického hospodářství: Cíl naplňuje priority bezpečnosti a udržitelného rozvoje, požadavky na zajištění plné adaptace ČR na tržní model energetického hospodářství, rozvíjený v rámci EU a dále požadavky ekonomické a sociální.

1. Vývoj organizace a trhu s elektřinou v ČR

V roce 2002 došlo v sektoru elektroenergetiky k několika zásadním změnám. Především byl v roce 2002 nastartován proces postupné liberalizace trhu s elektřinou, který si vyžádal vytvoření nového modelu obchodování s elektřinou. Ten je založen na tzv. přístupu třetích stran k sítím, v němž jsou odděleny konkurenční činnosti jako výroba elektřiny nebo obchod s elektřinou (resp. její dodávka oprávněným zákazníkům) od činností přirozeně monopolního charakteru. Základní impuls k novému zformování trhů s elektřinou vydala EU přijetím směrnice č. 96/92 EC o obecných pravidlech pro vnitřní trh s elektřinou, schválenou v prosinci 1996, kterou se členské země musely řídit od 19. 2. 1999. Proces liberalizace, který byl tímto impulzem nastartován, znamenal počátek integrace elektrizačních soustav v rámci unie v jeden společný trh bez vnitřních hranic mezi členskými státy, fungující na principech hospodářské soutěže.

Pro odvětví elektroenergetiky ČR v roce 2002 a 2003 byl charakteristický vysoký počet účastníků na trhu s elektřinou. Působilo na něm více než 1 330 výrobců, mezi nimiž se svým více než 65% podílem na krytí spotřeby konečných zákazníků v ČR a téměř 80% podílem na celkové výrobě elektřiny z domácích zdrojů zaujímal dominantní postavení ČEZ. Mezi významnější výrobce elektřiny patřily dále společnosti Sokolovská uhelná, a. s., Elektrárny Opatovice, a. s.,

ECK Generating, s. r. o., a Dalkia Česká republika, a. s. V následujícím období vzrostl počet výrobců elektřiny až na 1702 v roce 2007. Značná část tohoto nárůstu připadá na velmi malé zdroje vodních, větrných elektráren a výrobu elektřiny z bioplynu.

Z hlediska výrobních kapacit byla na rozdíl od řady členských států EU Česká republika nezávislá na dovozu elektřiny, neboť celkový instalovaný výkon výrazně převyšoval maximální zatížení ES. S ohledem na tyto výrobní kapacity tak mohla ČR v roce 2002 vyvézt téměř 15 % a v roce 2003 téměř 20 % z celkové vyrobené elektřiny. Nejvýznamnějším exportérem byl ČEZ (18 728 GWh), který se tak zařadil na pozici druhého největšího exportéra elektrické energie v Evropě. V roce 2005 činil čistý export elektřiny ČR 12634 GWh z čisté výroby 76171 GWh.

Postupné otevírání trhu

Otevřený trh je charakteristický tím, že všechny činnosti, v nichž je možná konkurence, jsou ponechány působení tržních mechanismů a jsou regulovány pouze činnosti s monopolním charakterem. Regulaci podléhá doprava elektřiny od výrobního zdroje prostřednictvím přenosového a distribučního systému ke konečnému zákazníkovi a dále činnosti spojené se zajištěním stabilního energetického systému z technického i obchodního hlediska. Naopak výroba elektřiny (resp. její dovoz a obchod s elektřinou) je ponechána volné konkurenci.

Tabulka 1: Etapy otevírání trhu v elektroenergetice v ČR

	Etapa liberalizace				
	1.	2.	3.	4.	5.
Otevření trhu od	1.1.2002	1.1.2003	1.1.2004	1.1.2005	1.1.2006
Oprávněný zákazník je konečný zákazník, který má	roční spotřebu vyšší než		průběhové měření kromě domácností	všichni koneční zákazníci kromě domácností	všichni koneční zákazníci 100% ověření trhu
	40GWh	9 GWh			

Pramen: 10 let regulace v elektroenergetice.

První fáze liberalizace trhu v České republice, započatá v roce 2002, znamenala, že přístup k přenosové a distribučním sítím a právo svobodné volby dodavatele elektřiny jako první získali: (1) koneční zákazníci s roční spotřebou nad 40 GWh, celková roční spotřeba elektřiny těchto zákazníků činila cca 17,1 % konečné spotřeby elektřiny v ČR; právo volby nového dodavatele elektřiny využilo v roce 2002 celkem 52 oprávněných zákazníků; (2) výrobci s instalovaným výkonem nad 10 MW.

Rok 2003 byl druhým rokem otevírání trhu s elektřinou. Právo přístupu k přenosové a distribučním soustavám získali koneční zákazníci se spotřebou elektřiny na jednom odběrném místě větší než 9 GWh a všichni výrobci elektřiny. Otevření trhu představovalo cca 27,5 % konečné spotřeby elektřiny v ČR, svého práva volby nového dodavatele elektřiny využilo od počátku otevření trhu s elektřinou v ČR do konce roku 2003 celkem 280 oprávněných zákazníků.

Od počátku roku 2004 se okruh oprávněných zákazníků rozšířil na všechny konečné zákazníky, jejichž odběrné místo bylo vybaveno průběhovým měřením spotřeby elektřiny, což představovalo cca 44,9 % konečné spotřeby v ČR. Od počátku otevírání trhu s elektřinou do konce roku 2004 změnilo svého dodavatele celkem 1778 konečných zákazníků.

Od 1. ledna 2005 přešla další významná skupina mezi oprávněné zákazníky. Právo zvolit si svého dodavatele získali nově podnikatelé z kategorie malooběru a využilo ho v průběhu roku 2005 více než dva tisíce malých podnikatelů, což představuje přibližně 0,25 % z celkového podnikatelského malooběru v ČR. V kategorii velkooběru změnilo dodavatele v průběhu roku 2005 přes pět set zákazníků, tedy přibližně 2,3 % z jejich celkového počtu.

Proces otevírání trhu s elektřinou vyvrcholil 1. ledna 2006, odkdy si všichni koneční zákazníci mohou svobodně zvolit svého dodavatele elektřiny, tedy i zbývající kategorie odběratelů – domácnosti. Podle údajů EUROSTATu se mezi deseti úplně liberalizovanými trhy s elektřinou ČR v říjnu 2006, nenalézala (European electricity market indicators of the liberalization process 2005 – 2006 Environment and Energy 88/2007).

Změna struktury trhu s elektřinou v letech 2002 až 2007

Hlavní změny na energetických trzích jsou realizovány v souladu s legislativou ES. Jedním ze základních požadavků bylo právní oddělení jednotlivých činností tak, aby byly nadále vykonávány právně samostatnými subjekty a byla zajištěna právní i faktická rozhodovací nezávislost (unbundling).¹ Evropská unie požaduje formy unbundlingu, které mají přispět ke zvýšení konkurenceschopnosti. Těmito formami jsou účetní, informační, manažerský a právní unbundling. Společnosti proces unbundlingu využily také k reorganizaci a transformaci vlastnické struktury na trhu s elektřinou.

Rok 2005 představoval završení procesu započatého již v roce 2003, kdy společnost ČEZ, získala rozhodnutím vlády majoritní podíl v pěti z osmi REAS. Ve stejném roce se změnila akcionářská struktura i v dalších dvou REAS (Jihočeská energetika, a. s., a Jihomoravská energetika, a. s.), jejichž majoritním vlastníkem se stala společnost E.ON Czech Holding AG (dále jen E.ON).

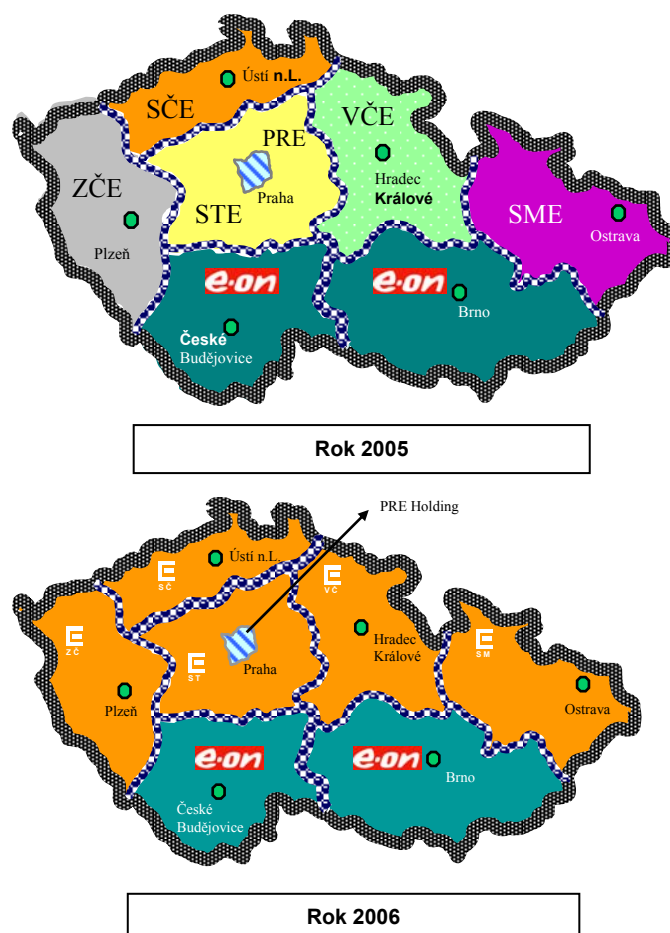
Majetkové změny se dotkly i provozovatele přenosové soustavy, společnosti ČEPS, v níž odkoupením 66 % akcií od společnosti ČEZ, v roce 2003 získal stát majoritní podíl prostřednictvím společnosti Osinek, a. s., stoprocentně vlastněné Fondem národního majetku, a prostřednictvím Ministerstva práce a sociálních věcí, které vlastní 15 % akcií ČEPS. Zatímco v roce 2005 působilo po sloučení distribučních společností skupiny E.ON na území České republiky sedm rozvodných distribučních společností, od 1. ledna 2006 působily na našem území tři významné společnosti ČEZ, E.ON a skupina PRE Holding (dále jen PRE).

Současně se slučováním distribučních společností pod nové vlastníky přistoupil investor k oddělování některých služeb a vyčleňování majetku, který s těmito službami souvisí, do samostatných (sesterských) společností. Vlivem outsourcingu dochází u původního regulovaného subjektu ke snížení aktiv a odpisů. Činnosti potřebné k zajištění licencované činnosti pak společnost nakupuje formou služeb.

Majetkové změny provázející reorganizaci a transformaci, spočívající v oddělování distribučních částí REAS od obchodních a dalších částí a současném spojování takto oddělených částí do konsolidovaných celků v rámci každé z investorských skupin, vedly k výraznému omezení konkurence

v oblasti dodávek elektřiny. To vedlo k poměrně podstatnému snížení objemů elektřiny obchodované na krátkodobém trhu s elektřinou, organizovaném OTE, protože obchody s elektřinou mezi jednotlivými REAS, doposud realizované na tomto trhu, se následkem konsolidace začaly zahrnovat do obchodního portfolia jednotlivých investorských skupin. Následkem konsolidace se také podstatně omezily možnosti konečných zákazníků změnit dodavatele elektřiny. Díky skutečnosti, že ČEZ jako dominantní výrobce elektřiny v České republice získal pod svou kontrolou i pět elektroenergetických distribučních společností včetně portfolia konečných zákazníků (spotřebitelů elektřiny), se výrazně posílila i jeho tržní síla na úkor ostatních účastníků trhu s elektřinou. Vertikální integrita umožnila dodavatelům elektřiny ze skupiny ČEZ těžit ze synergického efektu společného nákupu elektřiny od dominantního výrobce z vlastní skupiny, zatímco ostatním dodavatelům elektřiny se této možnosti nedostalo.

Obrázek 1: Působnost rozvodných distribučních společností na území České republiky

V souhrnu tedy přesto, že od roku 2001 vzrostl počet licencí na obchod s elektřinou z 55 na 293 v roce 2007 mají menší spotřebitelé v průmyslu, službách a především v domácnostech velmi omezený výběr pro změnu dodavatele, protože trh se silovou elektřinou prakticky ovládají 3 distribuční společnosti, které disponují největší tržní silou a významně ovlivňují vývoj cen elektřiny, distribučních služeb i podmínky dodávek. Stejný proces koncentrace obchodu se silovou elektřinou probíhá prakticky ve všech zemích EU.

V současné době probíhá na úrovni EU diskuse o skutečné liberalizaci trhu s elektřinou a plynem, která by znamenala nejenom právní a manažerské oddělení podnikatelských

¹ **Unbundling** představuje prvek liberalizace trhu, jehož cílem je vytvoření struktur umožňujících podnikatelskou soutěž a odstranění monopolu v oblasti energetického průmyslu. Jeho cílem je trvalé rozdělení a osamostatnění takových úrovní vertikálně integrovaných podniků, kde dochází k tvorbě přidané hodnoty.

subjektů, ale především jejich vlastnické oddělení. Bez tohoto kroku mohou velké společnosti vlastníci distribuci a ovládající výrobu a obchod se silovou elektřinou zneužívat svého dominantního postavení, včetně trhu s obchodními informacemi, k prosazování svých zájmů často v neprospěch především drobných spotřebitelů. V prostředí přechodného nedostatku výrobních kapacit na evropském trhu a jeho určitým zájmovým rozdělení je řešení tohoto problému velmi naléhavé.

2. Ceny elektřiny

Ceny elektřiny v zemích EU byly v posledních pěti letech ovlivněny Směrnicí 2003/54/ES o liberalizaci trhu s elektřinou. Prakticky do roku 2004 také ceny elektřiny pro průmysl v zemích EU-15 meziročně klesaly. Současně ovšem probíhal proces koncentrace výrobců a distributorů ve všech evropských zemích, za současně se zvyšující poptávky po elektřině. V posledních dvou letech se situace na trhu se silovou elektřinou výrazně změnila a v některých státech dochází k sezónnímu nedostatku kapacit a k přechodným poruchám v přenosu a distribuci.

V ČR, která je čistým exportérem elektřiny, se samozřejmě proces liberalizace trhu musí odrážet. ČEZ, který je dominantním výrobcem silové elektřiny, využívá svého postavení nejen při dodávkách pro odběratele do sousedních zemí, ale také přizpůsobuje ceny a podmínky dodávek pro domácí odběratele. Je potřeba zdůraznit, že je přítom docilováno mimořádných efektů vlivem nižších provozních nákladů oproti ostatním zemím EU-15. Postupně dochází k přibližování cen pro průmysl v ČR úrovni EU. Rozdíl je pouze v úrovni regulovaných cen přenosu a distribuce.

Tabulka 2: Ceny elektřiny – průmysl a domácnosti (EUR za kWh)

Prům.	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	..	..	..	..	0,067	0,075	0,082
EU15	0,064	0,062	0,065	0,063	0,068	0,077	0,084
ČR	0,047	0,052	0,050	0,049	0,060	0,073	0,078
Dom.	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	..	..	..	..	0,101	0,107	0,117
EU15	0,103	0,103	0,104	0,103	0,104	0,109	0,121
ČR	0,054	0,064	0,065	0,066	0,073	0,083	0,090

Pramen: EUROSTAT – NRG PC, 2007.

Výsledná cena dodávky elektřiny pro všechny kategorie konečných zákazníků je složena ze dvou hlavních částí: První složku tvoří **regulované činnosti** monopolního charakteru, mezi něž patří doprava elektřiny od výrobního zdroje prostřednictvím přenosového a distribučního systému ke konečnému zákazníkovi, a dále činnosti spojené se zajištěním stabilního energetického systému z technického i obchodního hlediska. Druhou část tvoří **neregulovaná cena** silové elektřiny nabízená jednotlivými dodavateli.

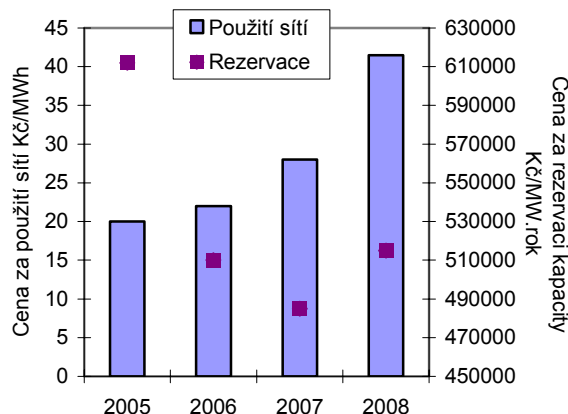
V roce 2008 se do ceny dodávky elektřiny v ČR jako její další položka poprvé přičítá nová **ekologická daň** z elektřiny. Právní úprava zdanění elektřiny je obsažena v zákoně č. 261/2007 Sb. Sazba této daně je 28,30 Kč/MWh s výjimkou osvobozené elektřiny pocházející z obnovitelných zdrojů energie a dále elektřiny spotřebované v energeticky náročných procesech a veřejné dopravě.

Ceny za službu sítí

Cena za službu sítí se skládá z ceny za přenosové služby a ceny za distribuční služby. Ceny za službu sítí pro rok 2008 jsou ovlivněny především následujícími faktory. Cena za **použití sítí** přenosové soustavy vzrostla z 28,08 Kč/MWh pro rok 2007 na 41,25 Kč/MWh pro rok 2008. Toto zvýšení (46,9 %) je vyvolané především výrazným nárůstem ceny silové elektřiny, nakupované provozovatelem přenosové

soustavy na krytí ztrát. Výrazně procentně nižší navýšení jednotkové ceny rezervované kapacity na úrovni přenosové soustavy (asi 6,3 %) je způsobeno zahrnutím podstatné části výnosů z aukcí na přeshraničních profilech do výpočtu cen, v souladu s Nařízením č. 1228/2003/ES (26.6.2003), o podmínkách přístupu do sítí pro přeshraniční obchod s elektřinou.

Obrázek 3: Vývoj složek cen za přenos elektřiny v ČR

Pramen: ERÚ.

Zvýšení cen za použití sítí, ovlivňující proměnnou složku **tarifů za distribuci**, je způsobeno v roce 2008 výrazným zvýšením ceny silové elektřiny na velkoobchodním trhu, kterou distribuční společnosti nakupují na krytí ztrát. Tato složka se meziročně zvyšuje v průměru o 26,3 % na hladině velmi vysokého napětí a o 19,9 % na hladině nízkého napětí.

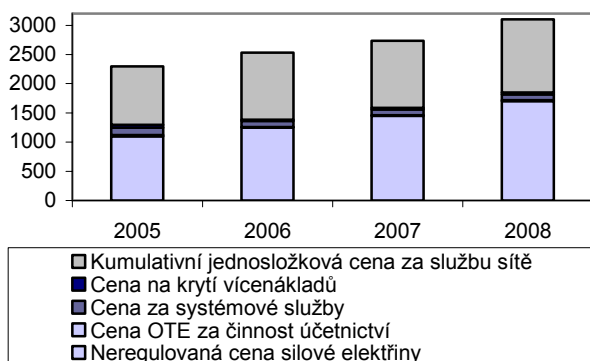
Výše příspěvku na **krytí vícenákladů** souvisejících s podporou výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů, kombinované výroby elektřiny a tepla a druhotných zdrojů vzrostla z 34,13 Kč v roce 2007 na 40,75 Kč/MWh pro rok 2008. Nárůst příspěvku je způsoben především zvyšujícím se objemem výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů (OZE). Trend je nejvíce patrný v případě výroby elektřiny při spalování biomasy a bioplynu, v omezené míře lze zaznamenat i zvyšující se podíl výroby elektřiny z větrných elektráren. Výši příspěvku ovlivňuje do značné míry i změna cen paliva (biomasy a bioplynu) a zvýšené investiční náklady nových výroben u některých kategorií obnovitelných zdrojů (především malé vodní elektrárny a bioplynové stanice). V neposlední řadě ovlivňuje výši příspěvku i rozvoj výroby elektřiny z kombinované výroby elektřiny a tepla a druhotných energetických zdrojů.

V souvislosti se zákonem č. 180/2005 Sb., o podpoře využívání obnovitelných zdrojů a dále v souvislosti s podporou druhotných zdrojů a kombinované výroby elektřiny a tepla podle energetického zákona, lze nadále očekávat nárůst objemu vyrobené podporované elektřiny a tím i postupné zvyšování příspěvku.

Cena elektřiny pro domácnosti a podnikatelský maloodběr

Výsledná cena dodávky elektřiny pro odběratele na hladině nízkého napětí je tvořena, jako u všech kategorií konečných zákazníků, z regulovaných cen distribuce a souvisejících služeb a z neregulované ceny silové elektřiny, včetně obchodní marže dodavatele. Zveřejněné průměrné zvýšení ceny dodávky elektřiny pro domácnosti pro rok 2008 o 9,1 % (bez vlivu daně z elektřiny) je způsobeno především nárůstem neregulované ceny silové elektřiny. Procentní zastoupení jednotlivých složek výsledné ceny dodávky elektřiny pro průměrného odběratele kategorie domácnosti uvádí obrázek 4 (podíly jsou včetně DPH a nově zavedené daně z elektřiny). V případě maloodběru podnikatelů činí celkový průměrný meziroční nárůst 8,9 % (opět bez vlivu daně z elektřiny).

Obrázek 4: Vývoj průměrné ceny dodávky elektřiny pro domácnosti a jejich jednotlivých složek

Pramen: ERÚ.

Ceny silové elektřiny

Činnosti, které podléhají cenové regulaci, vymezuje energetický zákon č. 458/2000 Sb. a zákon č. 180/2005 Sb., o podpoře využívání obnovitelných zdrojů. Jde zejména o činnosti, které mají přirozeně monopolní charakter a jako takové nemohou podléhat soutěži, popř. činnosti, které jsou podporovány z důvodu úspor primárních paliv a využívání obnovitelných zdrojů energie. ERÚ není příslušný k regulaci cen silové elektřiny nabízené jednotlivými výrobci a obchodníky. Regulace cen dodávky silové elektřiny by byla v rozporu s principy směrnice 2003/54/ES, neboť taková regulace by bránila rozvoji vnitřního trhu s elektřinou v rámci EU. Na liberalizovaném trhu mají odběratelé možností volbou svého dodavatele ovlivnit neregulovanou část výsledné ceny dodávky elektřiny, která je tvořena vlastní komoditou (silová elektřina) včetně obchodní přirážky (marže) dodavatele.

Ceny dodávky elektřiny pro všechny kategorie zákazníků pro rok 2008 jsou ovlivněny nárůstem velkoobchodní ceny silové elektřiny. Ten byl stejný jako v několika posledních letech výsledkem působení tržních mechanismů nejen na domácím trhu (struktura zdrojů, budoucí spotřeba atd.). Je však také, v důsledku propojení energetických soustav, výrazně ovlivněn poptávkou a cenou elektřiny v okolních zemích. Tato skutečnost se také projevila na výsledcích obchodování na Energetické burze Praha, kdy již v prvním měsíci obchodování byla, v důsledku převisu poptávky nad nabídkou, cena elektřiny meziročně vyšší asi o 17 %. Tato skutečnost se následně promítla jak do celkových cen pro konečné zákazníky, tak i do části regulovaných položek.

Obnovitelné zdroje, kombinovaná výroba elektřiny a tepla a druhotné zdroje

Vzhledem k technologickému vývoji v oblasti obnovitelných zdrojů a z důvodu správného nastavení podpory, formou minimálních výkupních cen a zelených bonusů pro nově instalované zdroje úřad v průběhu roku na základě aktualizovaných údajů Energetický regulační úřad novelizoval vyhlášku č. 475/2005 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů.² Zásadní změnou je prodloužení předpokládané doby životnosti u fotovoltaických zdrojů z patnácti na dvacet let a dále úprava technicko-ekonomických parametrů u malých vodních elektráren a zdrojů spalujících biomasu a bioplyn.

² Výkupní ceny, zelené bonusy a příspěvky k ceně elektřiny byly zveřejněny v Cenovém rozhodnutí ERÚ č. 7/2007 (20.11.2007), kterým se stanovuje podpora pro výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů energie, kombinované výroby elektřiny a tepla a druhotných energetických zdrojů.

Další významnou změnou z hlediska garance podpory obnovitelným zdrojům byla novelizace vyhlášky č. 150/2007 Sb., o způsobu regulace cen v energetických odvětvích a postupech pro regulaci cen. Je zde nově zakotveno, že výkupní ceny a zelené bonusy jsou uplatňovány po dobu životnosti výroben elektřiny a současně, že se výkupní ceny meziročně zvyšují s ohledem na index cen průmyslových výrobců minimálně o 2 procenta a maximálně o 4 procenta po dobu životnosti výroby elektřiny, s výjimkou výroben spalujících biomasu a bioplyn.

U výkupních cen a zelených bonusů byl zachován princip časového rozlišení podle roku uvedení do provozu. U podporovaných obnovitelných zdrojů byly navýšeny výkupních ceny s ohledem na index cen průmyslových výrobců, průměrné navýšení cen činilo 2,5 procenta.

Zelené bonusy pro jednotlivé kategorie zdrojů, s výjimkou společného a paralelního spalování biomasy, proti hodnotám minulého roku klesají. Při stanovení zelených bonusů došlo kromě zahrnutí inflačního faktoru i k zohlednění nárůstu předpokládané tržní ceny silové elektřiny. To znamená, že zelené bonusy v absolutní hodnotě u stávajících zdrojů poklesly, tento pokles je však plně kompenzován nárůstem tržní ceny silové elektřiny při zachování výnosů na jednotku produkce elektřiny z obnovitelných zdrojů.

Významnou změnou proti roku 2007 je zavedení dvou nových kategorií bioplynových stanic. Jedná se o bioplynové stanice uvedené do provozu po 1. lednu 2008 využívající určenou biomasu, kterou je především biomasa pocházející ze zemědělské činnosti, a bioplynové stanice uvedené do provozu po 1. lednu 2008 využívající ostatní biomasu. Další změnou je zvýšení podpory u spalování biomasy. Energetický regulační úřad předpokládá vyšší ceny cíleně pěstované a zelené (lesní) biomasy na trhu, než tomu bylo v roce 2007. U cíleně pěstované biomasy byly při výpočtu ceny elektřiny zahrnuty nárůsty ceny paliva o 14,3 %, u zelené (lesní) biomasy o 10 %.

Dále byly zavedeny nové kategorie pro malé vodní, větrné a fotovoltaické elektrárny, kdy vznikly nové kategorie pro zdroje uvedené do provozu po 1. lednu 2008 včetně. Pro kategorie větrných a fotovoltaických elektráren byly stanoveny výkupní ceny na úrovni cen platných v roce 2007. U malých vodních elektráren došlo k nárůstu podpory, zejména s ohledem na zvyšující se investiční náklady malých vodních elektráren.

Zelené bonusy za elektřinu vyrobenou společným spalováním fosilních paliv a biomasy byly stanoveny tak, aby pokryly zvýšené náklady výrobce elektřiny se spalováním biomasy, proti nákladům při spalování uhlí. Vzrůst ceny biomasy je důvodem, proč výše zelených bonusů u společného a paralelního spalování biomasy proti jiným bonusům vzrostla. Kromě cen biomasy a uhlí má na náklady výrobce elektřiny, který tato paliva používá, vliv také cena emisních povolenek CO₂, jejichž výnos, vzniklý vytěsněním uhlí biomasou, byl do cen zelených bonusů zohledněn.

V souhrnu jak je z výše uvedeného zřejmé, bude se cena elektřiny pro domácnost i maloodběratele z oblastí služeb nadále přizpůsobovat rostoucím cenám na evropském trhu. Elektřina, jako vzácný a relativně ekologický zdroj tepla a světla, bude ovlivněna rostoucími náklady na výstavbu nových výrobních kapacit, přenosových a distribučních sítí, které bude nutno v souladu s požadavky na zajištění větší bezpečnosti dodávek a stability energetických soustav v nejbližší době budovat. Pokud nebude přehodnocena politika pro zapojení některých obnovitelných zdrojů na výrobu elektřiny, samozřejmě vzrostou platby na více náklady s jejich užitím. Rovněž dojde ke zvyšování ekologických daní a ovlivnění cen elektřiny situací na trzích s energetickými substituty.

Je třeba konstatovat, že skončila pro ČR doba levné elektřiny. Otázka potenciálního zneužívání dominantního postavení výrobců a distributorů na regionálních trzích s elektřinou v Evropě bude nutno řešit ve spolupráci energetických regulátorů v jednotlivých státech a na úrovni EU, včetně antimonopolních úřadů. Bude nutno se zabývat i případy regionálního rozdělení trhů a možného zaujetí energetických regulátorů.

3. Proces liberalizace a charakteristika trhu s plynem

Od 1. ledna 2007 se stali všichni zákazníci, včetně domácností, oprávněnými zákazníky, čímž byla dokončena liberalizace trhu s plynem v ČR. Touto skutečností získali koneční zákazníci právo volby dodavatele formou bezplatné změny, a tím i možnost ovlivnit neregulovanou část svých celkových nákladů na dodávku plynu, tj. komodity zemního plynu a služby za jeho uskladňování. Počet konečných zákazníků, kteří změnili svého dodavatele, porovnání roku 2006 a 2007 ukazuje tabulka. Je zřejmé, že v České republice se proces změny dodavatele týká převážně zákazníků kategorie velkooběratel.

Tabulka 3: Změny dodavatele u konečných zákazníků

Typ odběru	Poč. změn. odběr. míst k 31.12.2006	Poč. změn. odběr. míst k 31.12.2007	Celk. počet odběrných míst 2007
Velkooběratel	1	75	1 969
Střední odběratel	3	2	7 723
Maloooběratel	3	0	192 211
Domácnosti	0	1	2 643 529

Pramen: ERÚ.

Nová pravidla trhu s plynem platná od ledna 2007 motivovala **vstup nových obchodníků** na trh se zemním plynem. Od počátku roku 2007 se na trhu, kromě obchodníků s plynem skupiny RWE a společností Jihočeská plynárenská, a. s. (od poloviny roku E.ON Energie, a. s.), Pražská plynárenská, a. s., Vemex s. r. o. a Moravské naftové doly, a. s., začali pohybovat i další noví obchodníci, jako např. Petr Lamich-LAMA, United Energy Trading, a. s., Česká energie, a. s., VNG Energie Czech, a. s. (v roce 2007 vlastnilo platné licence na obchod s plynem 85 subjektů).

Charakteristickým rysem pro vývoj trhu v roce 2007 byl i **pokles spotřeby** zemního plynu v ČR, která se meziročně snížila o 6,8 % na 8,645 mld. m³. Pokles je jednak způsoben dlouhodobým mírným růstem venkovních teplot a jednak realizací úsporných opatření ve spotřebě konečných zákazníků.

V souladu s legislativou EU byl od 1. ledna 2007 proveden **unbundling regionálních plynárenských společností**, kdy byly odděleny jednotlivé licencované činnosti tak, aby nadále vykonávaly činnost distribuce právně samostatné subjekty a byla zajištěna právní i faktická rozhodovací nezávislost provozovatelů distribučních soustav. Ta je jedním ze základních předpokladů pro zajištění nediskriminačního chování subjektů. Od 1. ledna 2007 vzniklo osm regionálních distribučních společností, jejichž majetek byl převeden z původních vertikálně integrovaných podniků formou vkladu části podniku.

Cena dodávky zemního plynu

Cena dodávky zemního plynu pro konečné zákazníky se skládá ze čtyř složek: (1) platba za komoditu daná dovozní cenou plynu, marží a náklady dodavatele, (2) platba za přepravu plynu přepravní soustavou, (3) platbu za navazující činnost distribuce plynu do odběrného místa, (4) cena za uskladňování plynu. Do 31. března 2007 byly regulačním úřadem stanovovány všechny uvedené složky ceny dodávky zemního plynu. Od ukončení regulace pro oprávněné zákazníky formou maximálních cen od 1.4. 2007 je již český trh

s plynem plně liberalizovaný a ceny obchodu a uskladňování jsou v režii jednotlivých obchodníků na trhu. Na liberálním trhu je volba úpravy konečné ceny na dodavatelích a ti si také stanovují, kdy ke změně ceny dojde.

Cena dodávky pro **konečné zákazníky** závisí především na dovozní ceně zemního plynu. Cena komodity tvoří 67 – 78 % z ceny dodávky v závislosti na vývoji kurzů Kč vůči USD a EUR a na vývoji cen ropných produktů a uhlí, od nichž je cena zemního plynu odvozována. Zemní plyn v roce 2007 dovážely do ČR dvě společnosti: RWE Transgas, a. s. má dominantní postavení na trhu dané historickým vývojem a dodává plyn pouze obchodníkům s plynem, Vemex s. r. o. je dceřinou společností ruské plynárenské společnosti OAO Gazprom, jež dodává plyn nejen obchodníkům s plynem, ale i konečným odběratelům. Cena komodity pro konečné odběratele je dána prodejní cenou dovozců plynu. K této ceně je poté přičtena marže a náklady daného obchodníka s plynem.

Ukončením dočasného omezení cen dodávky pro oprávněné zákazníky od 1. dubna 2007 je **cena distribuce** jedinou regulovanou složkou konečné ceny dodávky zemního plynu. Distribuce, jako doprava plynu distribuční soustavou do jednotlivých odběrných míst, je typickou činností, která bude vždy na plně liberalizovaném trhu regulována vzhledem k tomu, že vlastnictví distribuční soustavy zakládá přirozený monopol na daném území. V konečné ceně dodávky zemního plynu tvoří cena za distribuci druhou nejvýznamnější složkou po ceně komodity.

Tabulka 4: Průměrné ceny distribuce pro jednotlivé kategorie zákazníků v druhém regulačním období (Kč/MWh)

	2005	2006	2007	2008
Velkooběratel	66,58	66,82	67,95	72,86
Střední odběratel	114,39	125,50	131,36	140,01
Maloooběratel	138,87	154,56	166,05	174,68
Domácnosti	173,52	187,77	201,92	210,95
Celkem	113,48	121,59	128,58	135,63

Pramen: ERÚ.

Údaje EUROSTATu charakterizují vývoj cen zemního plynu a rozdíly v úrovni cen v České republice a v zemích EU-15. Cena komodity a ceny za přenos a jeho distribuci byla v ČR do konce roku 2006 regulována a rozdíly existovaly i v daňovém zatížení. Projevuje se to především v rozdílné úrovni cen pro obyvatelstvo.

Tabulka 5: Ceny plynu – průmysl (EUR za GJ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	..	..	..	..	..	6,01	8,11	8,87
EU15	4,22	6,12	5,75	5,56	5,44	6,23	8,34	9,11
ČR	3,01	3,88	4,68	4,14	4,20	5,11	7,34	6,56

Pramen: EUROSTAT – NRG PC, 2007.

Prozatím nejsou k dispozici údaje o skoku cen po zavedení vyšší sazby DPH a změnách spotřební daně. I přes posilování kurzu koruny se projevilo silné zvyšování cen ropy na světovém trhu a růst cen energetických substitutů v první polovině roku 2008. Podle současných informací porostou ceny dodávek plynu o cca 10 %. S liberalizací trhu se budou samozřejmě přibližovat ceny v ČR úrovni cen v sousedních zemích. Tento trend se projevuje i ve změnách minimálního daňového zatížení.

Tabulka 9: Ceny plynu – domácnosti (Eur za GJ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
EU27	..	..	..	..	..	8,46	10,00	11,68
EU15	7,24	8,49	8,42	8,37	8,18	8,84	10,39	12,17
ČR	3,57	4,51	5,81	5,20	5,38	6,30	8,43	7,94

Pramen: EUROSTAT – NRG PC, 2007.

Regulace v telekomunikacích v ČR

Situace v telekomunikacích v České republice je charakterizována především silnou konkurencí různých technologických platforem, což je znak vyspělého konkurenčního a ekonomického prostředí.¹ I když zde je inkumbent, bývalý státní monopol – ČESKÝ TELECOM, a.s., nyní Telefónica O2 Czech Republic, a.s., nejvýznamnější poskytovatel služeb pevné hlasové telefonie a připojení k internetu na technologii xDSL (prostřednictvím metalické sítě), situace je výrazně ovlivněna mobilní, kabelovou a WiFi technologií. Dále se telekomunikace v České republice u fixní telefonie a přístupu k fixní síti vyznačují silnou fix-mobilní substitucí.²

1. Regulační rámec v telekomunikacích

Regulační rámec v telekomunikacích tvoří Rámcová Směrnice 2002/21/EC a čtyři specifické směrnice, a to Autorizační směrnice 2002/20/EC, Přístupová směrnice 2002/19/EC, Směrnice o univerzální službě 2002/22/EC a Směrnice o ochraně údajů 2002/58/EC. Český telekomunikační úřad provedl analýzu relevantních trhů v oboru elektronických komunikací souladu s Doporučením Komise Evropských společenství 2003/311/ES o relevantních trzích produktů a služeb v odvětví elektronických komunikací a definoval:

I. relevantní trhy služeb elektronických komunikací pro koncové uživatele (maloobchodní úroveň):

- trh č. 1 přístup k veřejné telefonní síti v pevném místě pro nepodnikající fyzické osoby,
- trh č. 2 přístup k veřejné telefonní síti v pevném místě pro právnické a podnikající fyzické osoby,
- trh č. 3 veřejně dostupné národní telefonní služby poskytované v pevném místě pro nepodnikající fyzické osoby,
- trh č. 4 veřejně dostupné mezinárodní telefonní služby poskytované v pevném místě pro nepodnikající fyzické osoby,
- trh č. 5 veřejně dostupné národní telefonní služby poskytované v pevném místě pro právnické a podnikající fyzické osoby,
- trh č. 6 veřejně dostupné mezinárodní telefonní služby poskytované v pevném místě pro právnické a podnikající fyzické osoby,
- trh č. 7 minimální soubor pronajatých okruhů,

II. relevantní trhy služeb elektronických komunikací pro podnikatele zajišťující veřejně dostupné sítě nebo poskytující veřejně dostupné služby elektronických komunikací (velkoobchodní úroveň):

- trh č. 8 původ volání ve veřejné telefonní síti v pevném místě,
- trh č. 9 ukončení volání (terminace) v jednotlivých veřejných telefonních sítích poskytovaných v pevném místě,
- trh č. 10 tranzitní služby v pevné veřejné telefonní síti,
- trh č. 11 velkoobchodní plný přístup k účastnickému kovovému vedení nebo sdílený přístup k účastnickému kovovému vedení nebo úseku účastnického kovového vedení sítě pro účely poskytování služeb elektronických komunikací,
- trh č. 12 velkoobchodní širokopásmový přístup v sítích elektronických komunikací včetně přístupu k datovému toku,

- trh č. 13 velkoobchodní poskytování koncových úseků pronajatých okruhů v sítích elektronických komunikací,
- trh č. 14 velkoobchodní poskytování páteřních úseků pronajatých okruhů v sítích elektronických komunikací,
- trh č. 15 přístup a původ volání (originace) ve veřejných mobilních telefonních sítích,
- trh č. 16 ukončení volání (terminace) v jednotlivých veřejných mobilních telefonních sítích,
- trh č. 17 velkoobchodní vnitrostátní trh mezinárodního roamingu ve veřejných mobilních sítích,
- trh č. 18 služby šíření rozhlasového a televizního vysílání v sítích elektronických komunikací poskytující vysílání koncovým uživatelům.

Regulátor při **ex ante** definování relevantních trhů a stanovení významné tržní síly vychází z konceptu a principů práva hospodářské soutěže. Regulace v telekomunikacích má za cíl zefektivnit soutěž na trhu. Jakmile je tento cíl dosažen a na trhu nastane efektivní konkurence, regulátor zruší uložené povinnosti a budou se uplatňovat pouze principy soutěžního práva. Dohled nad dodržováním soutěžního práva – **ex-post** regulaci, je v České republice svěřen Úřadu na ochranu hospodářské soutěže.

Pro opodstatnění zásahu regulátora a pro účely **ex ante** regulace, relevantní trhy musí splňovat současně následující tři kritéria: (1) přítomnost velkých a trvalých překážek vstupu na trh. Tyto překážky mohou být strukturální, právní nebo regulační povahy, (2) trh v přiměřeném časovém období nesměruje k účinné hospodářské soutěži, (3) právo hospodářské soutěže není samo o sobě dostatečně účinné při řešení selhání soutěže na příslušném trhu.³

Regulátor při ukládání povinností podniku s významnou tržní silou musí přijmout taková nápravná opatření, které jsou přiměřená a objektivní. Opatření je přiměřené, když představuje nejmenší možný zásah regulátora, který je potřebný na odstranění nekonkurenčního stavu na trhu. Velká část problému na maloobchodní úrovni u služeb elektronických komunikací může být odstraněna vhodnou ad hoc regulací na velkoobchodní úrovni, např. je možno uveřejnit referenční nabídku přístupu, uplatňovat rovnocenné podmínky za rovnocenných okolností pro ostatní podnikatele, poskytovat ostatním podnikatelům služby a informace za stejných podmínek a ve stejné kvalitě, v jaké je poskytuje pro služby vlastní, vést oddělenou evidenci nákladů a výnosů, tak aby bylo prokazatelné, že nedochází k neodůvodněnému křížovému financování, přístup k specifickým síťovým prvkům.

Dále, regulátor při definování jednotlivých relevantních trhů zkoumá: (1) časové vymezení relevantního trhu, (2) věcné vymezení relevantního trhu, který je tvořen produkty, které jsou z pohledu uživatele vzájemně zastupitelné a zaměnitelné zejména z hlediska jejich vlastností, zamýšleného užití a ceny, (3) územní vymezení relevantního trhu, které představuje území, na němž dotčené subjekty vystupují na straně nabídky a poptávky daného produktu, přičemž jsou na daném území soutěžní podmínky dostatečně podobné a jsou odlišitelné od soutěžních podmínek na jiném území.⁴

V souladu s principy regulace **ex ante** Evropská komise vydala 17. prosince 2007 doporučení, kterým značnou část sektoru ponechává jenom na soutěžně právní **ex post** regulaci. Evrop-

¹ Údaje byly čerpány zejména z European Commission Progress report on the single European electronic communications market 2007 a z analýz relevantních trhů uskutečněných Českým telekomunikačním úřadem, a to analýzy trhu č. A/12/08.2006-35 a nového návrhu analýzy trhu č. 5, analýzy trhu č. A/11/03.2006-2, analýzy trhu č. A/3/03.2006-15 a analýzy trhu č. A/1/04.2006-17.

² Obecné pojmenování „pevná linka“ se vztahuje pouze na přístup k veřejné telefonní síti v pevném místě, protože zabezpečuje přístup k síti. Přes pevnou linku se poskytují služby jako například „hlasové volání“ (národní a mezinárodní telefonní služby), internet (širokopásmový přístup k síti internet – broadband), nebo televizní vysílání přes internetový protokol (IPTV).

³ Opatření obecné povahy č. OOP/1/02.2008-2, kterým se stanoví relevantní trhy v oboru elektronických komunikací, včetně kritérií pro hodnocení významné tržní síly ze dne 20. února 2008.

⁴ Ibidem

ská komise v Doporučení o relevantních trzích produktů a služeb v odvětví elektronických komunikací, které připadají v úvahu pro regulaci ex ante podle směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/21/ES o společném předpisovém rámci pro sítě a služby elektronických komunikací zúžila regulaci z dosavadních 18 definovaných relevantních trhů na 7 a ponechala jenom jeden maloobchodní trh:

I. relevantní trhy služeb elektronických komunikací pro koncové uživatele (maloobchodní úroveň):

- trh č. 1 přístup k veřejné telefonní síti v pevném místě

II. relevantní trhy služeb elektronických komunikací pro podnikatele zajišťující veřejně dostupné sítě nebo poskytující veřejně dostupné služby elektronických komunikací (velkoobchodní úroveň):

- trh č. 2 původ volání ve veřejné telefonní síti v pevném místě,
- trh č. 3 ukončení volání (terminace) v jednotlivých veřejných telefonních sítích poskytovaných v pevném místě,
- trh č. 4 velkoobchodní (fyzický) přístup k infrastruktuře sítě (včetně sdíleného nebo plného zpřístupnění účastnického vedení) v pevném místě,
- trh č. 5 velkoobchodní širokopásmový přístup v sítích elektronických komunikací,
- trh č. 6 velkoobchodní koncové segmenty pronajatých okruhu bez ohledu na technologii k zajištění pronajaté nebo vyhrazené kapacity,
- trh č. 7 ukončení hlasového volání (terminace) v jednotlivých veřejných mobilních telefonních sítích.

2. Připojení k širokopásmovému internetu v pevném bodě

Penetrace širokopásmového připojení k internetu od ledna 2007 vzrostla z 10,6 % na 14,6 % v lednu 2008, tj. stále pod průměrem EU (20,0 %). Trh internetu je plně konkurenční jak mezi poskytovateli, tak mezi různými technologickými platformami. Služby jsou nabízeny zejména prostřednictvím metalické sítě (technologie xDSL), kabelových rozvodů (CATV) a WiFi platformy. Nejrychleji rostoucí technologií na trhu širokopásmového přístupu k internetu je WiFi platforma a i v budoucnu se očekává její nejrychlejší růst. Hlavní charakteristikou trhu připojení k internetu je konkurence různých technologických platform. I když podíl inkumbenta na připojení k internetu přes xDSL technologii je 82,9 %, jeho celkový podíl na maloobchodním trhu připojení k internetu činí pouze 33,9 % a stále klesá. Celkový počet přípojek k internetu v pevném bodě k 31.12.2007 dosáhl 1 497 220.⁵

Definování relevantního trhu a jeho vymezení z hlediska možných substitutů

Relevantní trh č. 5 je definován, v souladu s Doporučením o relevantních trzích, jako velkoobchodní širokopásmový přístup v sítích elektronických komunikací v pevném místě. Tento přístup je realizován prostřednictvím datového toku (bitstream access), který umožňuje širokopásmový přenos dat v obou směrech ke koncovému uživateli. Datovým tokem (bitstream) se rozumí přenos souborů dat mezi koncovým uživatelem a bodem přístupu, který je zajišťován pro jiného operátora. Širokopásmový přístup musí umožňovat koncovému uživateli širokopásmový přenos dat v obou směrech, jehož jmenovitá minimální přenosová rychlost směrem ke koncovému uživateli (downlink) činí alespoň 256 kbit/s a přístup je trvale dostupný. Širokopásmový přístup k datovému toku je poskytovaný prostřednictvím účast-

nických kovových vedení, a také prostřednictvím jiných infrastruktur, pokud umožňují přístup k datovému toku tak, aby byl ekvivalentní přístupu k datovému toku poskytovanému prostřednictvím účastnických kovových vedení. Český telekomunikační úřad do trhu širokopásmového přístupu k internetu zahrnul pouze xDSL technologii. Ostatní technologie do definice trhu zahrnuté nebyly:

(1) Přístup prostřednictvím systémů kabelové televize (CATV): Maloobchodní širokopásmové přístupy prostřednictvím systémů kabelové televize se liší od přístupů prostřednictvím účastnických kovových vedení, a to tím, že jsou vybudovány na principu sdílení datového toku mezi CMTS (Cable modem termination system) – datovou ústřednou umístěnou na hlavní stanici a kabelovými modemy u koncových uživatelů. V praxi to znamená, že obvykle několik stovek uživatelů sdílí jeden televizní kanál určený pro datový provoz ve směru k účastníkům a jeden nebo více datových kanálů ve směru od účastníků. Vzhledem k tomu, že celá síť CATV je řešena hybridním způsobem (optickými vlákny a koaxiálními kabely), je architektura páteřní sítě podobná jako u přístupu prostřednictvím technologie xDSL a umožňuje alternativním operátorům předávat provoz na rozhraní Ethernetu nebo na IP/MPLS. Hlavním problémem při posouzení ekvivalence obou způsobů je tedy poskytování datového toku v části přístupové sítě za CMTS. Tzn., že by si alternativní operátoři mohli nechat nastavit různé profily realizované CMTS pro konkrétní jednotku zakončení kabelového modemu, a to buď vyčleněním rádiových kanálů ve směru k i od účastníků, nebo v rámci sdílení přenosové kapacity koncových uživatelů obou operátorů nastavit ke každému koncovému uživateli vyhrazené logické spojení (tzn. nastavit datový tok na virtuálním spojení s definovanými parametry). V případě prvního způsobu by byly možnosti operátorů výrazně omezené, ale v druhém případě, což ukazují i příklady z praxe, je tento způsob možný a systémy CATV mohou zaručovat dostatečnou kapacitu k realizaci takových přístupů. Vzhledem k tomu, že datové toky od jednotlivých koncových uživatelů jsou v rámci přístupové sítě sdílené, jsou možnosti operátorů v případě možnosti nastavení parametrů datových toků značně omezené. Možnost ostatních operátorů odlišit se nabídkou od CATV operátora by vyžadovala zajištění dodatečných procesů a změn.

(2) Přístup prostřednictvím WiFi: Technologie WiFi využívá pro přístup ke koncovému uživateli sdílení datových toků jednotlivých uživatelů a možnost poskytovat velkoobchodní širokopásmový přístup prostřednictvím datového toku (ačkoliv technicky je možné nastavit datový tok na virtuálním spojení s definovanými parametry) je značně omezená. A to s ohledem na skutečnost, že tyto služby jsou poskytovány v tzv. volných pásmech (tzn. že využívání kmitočtových pásem nevyžaduje individuální oprávnění a podléhá pouze všeobecnému oprávnění pro všechny operátory) a není tak možné zaručit kvalitu ekvivalentní přístupu prostřednictvím účastnických kovových vedení.

(3) Přístup prostřednictvím bezdrátových technologií FWA (v licencovaných pásmech): Počet přístupů poskytovaných prostřednictvím bezdrátových technologií v licencovaných pásmech – FWA je v současné době zanedbatelný a nezačlenění těchto služeb neovlivní výsledek analýzy. Proto zkoumání, zda tento způsob přístupu je součástí analyzovaného trhu, je bezpředmětné.

(4) Přístup prostřednictvím mobilních sítí CDMA a UMTS: Technologie CDMA a UMTS využívají pro přístup ke koncovému uživateli sdílení datových toků jednotlivých koncových uživatelů. Možnost provozovat velkoobchodní širokopásmo-

⁵ Přes technologii xDSL bylo 613 220 připojení, z toho počet připojení inkumbenta 508 199, přes kabelové rozvody 309 000 připojení a přes WiFi technologii 520 000.

vý přístup prostřednictvím datového toku, tzn. vydělit datový tok ke konkrétnímu koncovému uživateli, je výrazně omezená. Vyčlenit virtuální spojení ekvivalentní k datovému toku prostřednictvím účastnických kovových vedení je v současné době prakticky nerealizovatelné, což je dáno zejména strukturou sítě a s ní spojenou omezenou přenosovou kapacitou na základnových stanicích. Současné sítě nemají potřebné parametry a přenosovou kapacitu pro zaručení kvality ekvivalentní přístupu prostřednictvím kovových vedení.

(5) Přístup prostřednictvím optických vláken FTTx: Úřad při zkoumání možných substitutů posuzoval realizaci širokopásmového přístupu prostřednictvím optického vlákna až ke koncovému uživateli FTTH (Home Run) a realizaci prostřednictvím hybridní opticko-metalické sítě (zavedení optického vlákna do bodu v blízkosti koncového uživatele a odtud dále prostřednictvím sítě ETHERNET (ETTx) až k jednotlivým koncovým uživatelům). Řešení FTTH je jednoznačně, co se týká technické stránky zajištění přístupu k datovému toku, ekvivalentní přístupu k datovému toku poskytovanému prostřednictvím účastnických kovových vedení. Síť FTTx/ETTx využívají sice částečně sdílenou síťovou topologii, ale v rámci přístupové sítě lze ke každému koncovému uživateli přidělit vyhrazené logické spojení (tj. nastavit virtuální spojení s definovanými parametry), podobně jak bylo popsáno v bodu a). Architektura páteřní sítě je stejná jako u FTTH. To znamená, že tento přístup je, co se týká technické stránky zajištění přístupu k datovému toku, ekvivalentní přístupu k datovému toku poskytovanému prostřednictvím účastnických kovových vedení.

Trh různých přístupových platform se silnou technologií bezdrátového přístupu

Úspěch poskytovatelů bezdrátového přístupu k širokopásmovému internetu spočívá zejména ve velmi nízkých počátečních nákladech a ceně technického zařízení, která ustavičně klesá. Jediným významnějším nákladem, i když také spíše nízkým, je marketing pro získání povědomí o novém poskytovateli. Nízké náklady na provoz bezdrátového přístupu k internetu tak poskytují jedinečnou výhodu proti vysoce kapitálově nákladným technologiím, jako jsou pevné linky xDSL a kabelové rozvody. Z dosavadního vývoje se dá předpokládat, že podíl WiFi technologie na trhu bude v důsledku nízkých nákladů a nízké penetrace širokopásmového přístupu k internetu v České republice neustále růst. V současnosti se ČR vyznačuje soutěží různých technologických platform a nic nenasvědčuje tomu, že v delším horizontu bude jedna technologie dominantní. Situace stabilního prvenství podílu WiFi technologii je obtížně srovnatelná se situací v jiných členských státech EU.⁶

Regulační opatření

Český telekomunikační úřad koncem roku 2007 začal novou analýzu relevantního trhu velkoobchodního širokopásmového přístupu v sítích elektronických komunikací. V analýze z prosince 2006 ČTÚ uložilo inkumbentovi opatření k nápravě, mezi která jsou zahrnuty povinnosti přístupu k specifickým síťovým prvkům, nediskriminace, průhlednosti ve formě uveřejnění referenční nabídky a oddělené evidence nákladů a výnosů. Dále regulátor uložil inkumbentovi povinnost přístupu k velkoobchodnímu přístupu k internetu na IP

vrstvě. Tato povinnost nezahrnovala přístup na ATM a DSLAM. Vzhledem k tomu, že maloobchodní trh, do kterého jsou zahrnuty všechny technologie, je plně konkurenční, ČTÚ neuložilo cenovou regulaci. Cenová regulace založená na LRIAC modelu byla uložena na trhu přístup k účastnickému kovovému vedení (LLU a kolokace).

Na maloobchodní úrovni spolu soutěží jak xDSL, CATV, tak WiFi technologie a tvoří jeden trh. Jak již Evropská Komise ve svých rozhodnutích uznala, důvodem pro společný trh služeb širokopásmového přístupu k internetu založených na různých technologiích je jejich obdobná charakteristika, tj. zamýšlené užití, obdobnou cenu a zákaznickou poptávku. ČTÚ v předchozí analýze do velkoobchodního trhu zahrnul xDSL technologii, jakož i přístup poskytovaný prostřednictvím optických vláken FTTx, a uložil inkumbentovi výše zmíněné opatření k nápravě. Tento přístup uložení nápravných opatření, by byl opodstatněný, kdyby významná část konkurence, nebo poskytování služeb připojení k internetu byly založeny na xDSL technologii, což však není případ České republiky.

(1) Významná tržní síla (SMP): Soutěž na maloobchodním trhu širokopásmového přístupu k internetu se od poslední analýzy ČTÚ ještě více zefektivnila a situace vykazuje znaky, že žádný zásah regulátora na velkoobchodním trhu není potřebný a veškerá uložena nápravná opatření by měla být zrušena. Konkurence na maloobchodní úrovni je tak silná, že nepřímo ovlivňuje chování inkumbenta na velkoobchodním trhu širokopásmového přístupu k síti. O situaci nedávno obdobně rozhodl i Britský regulátor ve své nové analýze velkoobchodního přístupu k síti. Situace ve Velké Británii je totiž v mnohých ohledech podobná té v České republice (viz níže).

(2) Maloobchodní úroveň – všechny technologie: Ve Velké Británii, OFCOM uzavřel, že různé přístupové technologie (xDSL a kabelové rozvody) jsou součástí jednoho relevantního trhu, neboť mají obdobnou charakteristiku, použití, cenu a zákaznickou poptávku. Závěry Britského regulačního úřadu je možné použít rovněž pro bezdrátový přístup WiFi technologie a přístup prostřednictvím kabelových rozvodů (CATV) v České republice. Proto relevantní maloobchodní trh širokopásmového přístupu k internetu zahrnuje jak metalickou síť (xDSL), tak kabelové rozvody (CATV) a WiFi technologii. OFCOM ve svém rozhodnutí dále uznal, že situace na trhu se kvůli silné konkurenci vyvíjí v různých regionech odlišně a na trhu nejsou služby poskytovány za jednotné ceny. Tento jev se vyskytuje také v České republice, kde WiFi technologie je poskytována za odlišných podmínek a ceny na území České republiky. WiFi a xDSL technologie má zhruba stejné geografické pokrytí.

(3) Implikace pro velkoobchodní trh širokopásmového přístupu: V klíčové pasáži rozhodnutí Britského regulátora, potvrzeného Evropskou komisí, OFCOM uzavírá, že soutěž různých technologií na maloobchodní úrovni nepřímo ovlivňuje velkoobchodní úroveň a následně při definici relevantního trhu, nebo při posuzování SMP je nutné tento vliv brát v úvahu. Obdobně jako ve Velké Británii i v České republice je trh na velkoobchodní úrovni ovlivňován konkurencí na maloobchodní úrovni, a to jak přímo, tak i nepřímo: **(a) Přímý vliv:** Pokud by inkumbent (který poskytuje své služby na xDSL platformě) zvedl své velkoobchodní ceny, alternativní operátoři mají možnost přejít na jinou technologii (WiFi). Alternativní operátoři mohou bez větších nákladů přejít na jinou technologii a stále soutěžit o zákazníky na maloobchodním trhu širokopásmového připojení. **(b) Nepřímý vliv:** Pokud by inkumbent zvedl své velkoobchodní ceny, následně by musel přiměřeně zvednout rovněž maloobchodní ceny, aby nedocházelo k stlačování marží. Vyšší maloobchodní

⁶ Tento závěr uznala také Evropská komise ve svých připomínkách podle článku 7 odst. 3 směrnice 2002/21/ES6 adresovaných dne 11. srpna 2006 Českému telekomunikačnímu úřadu. Viz SG-Greffé (2006) D/204559, případ C2/2006/0449: Velkoobchodní širokopásmový přístup v České republice.

cena bude mít za následek, že zákazníci inkumbenta budou migrovat ke konkurenčním poskytovatelům, který nabízí své služby (levněji) na jiných technologiích (WiFi, nebo CATV).

3. Přístup k veřejné telefonní síti a telefonní služby v pevném místě

Na trhu v ČR jsou silné znaky fix-mobilní substituce. Zákazníci inkumbenta v letech 2002 – 2007 projevili nebyvalou citlivost na cenu a i na sebemenší zvýšení cen (tzv. rebalancce cenových tarifů) reagovali odchodem z fixní telefonie do mobilní telefonie. V důsledku toho koncem roku 2007 bylo přibližně 12,8 mil. mobilních zákazníků v porovnání s 2,5 mil. fixních linek. Evropská komise obdobně uvedla, že mobilní penetrace je vysoká, až na úrovni 120 %, ⁷ se znaky fix-mobilní substituce, zatímco fixní penetrace je spíše nízká (40 %). Tendence odchodu zákazníků z fixní telefonie ve prospěch mobilní se projevuje i nadále bez zvýšení ceny měsíčního paušálu. Tabulka popisuje vývoj počtu fixních linek mezi lety 2002 – 2007 a dále poukazuje na cenovou citlivost zákazníků v České republice a jejich velmi rychlé reakce i na sebemenší zvýšení cen. Tento trend se projevuje jenom jednostranně z fixní telefonie do mobilní telefonie a nepředpokládá se, že by chování zákazníků v budoucnu bylo odlišné od vývoje v posledních letech.

Tabulka 1: Cenová citlivost zákazníků TO2 v České republice

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Fixní linky (v tis.)	3.644	3.620	3.448	3.213	2.745	2.508
TO2 (%)	100	99	98	96	93	89
Měs. popl. (Kč)	285	285	285	285	339	339

Situace v pevné hlasové telefonii je obdobná jako u fixního přístupu. Trh přístupu a telefonie již dosáhl svého vrcholu a jak hodnoty celkového počtu minut, tak celkových výnosů konstantně klesají. Vedle inkumbenta jsou na trhu fixního hlasu další čtyři operátoři. Alternativní operátoři poskytují většinou služby přes CS/CPS. Pozice inkumbenta na trhu rozděleném podle výnosů konstantně klesá z 72 % v roce 2006 na 64 % v roce 2007. Trh zaznamenal růst alternativních operátorů, jejichž pozice na trhu za poslední rok vzrostla o na 36 %. Propad podílu inkumbenta na trhu o 8 % je největší v EU.

Služby pevné telefonie již přestávají být výsadou fixních operátorů. Na trh vstupují mobilní operátoři a poskytovatelé širokopásmového přístupu k internetu a začínají služby pevné telefonie poskytovat prostřednictvím voice over IP (VoIP). Podíl služeb VoIP v České republice je prozatím pouze 1,1 %, ale předpokládá se značný nárůst jejich pozice v blízké budoucnosti. O tom svědčí i fakt, že 45 % uživatelů internetového připojení v České republice (oproti 16 % průměru EU) využívá pro volání zdarma hlasové služby různých internetových poskytovatelů.

Regulační opatření

Na trhu přístupu k veřejné telefonní síti v pevném místě ČTÚ uložilo povinnosti oddělené evidence nákladů a výnosů a povinnost přístupu ke specifickým síťovým prvkům a přiřazeným prostředkům. Inkumbent za účelem usnadnit replikovatelnost svých služeb v prosinci 2007 dobrovolně zveřejnil

⁷ Na mobilním trhu působí v ČR tři poskytovatelé mobilních služeb (s tržními podíly 40 %, 39 % a 20 %). Trh je plně konkurenční a Český telekomunikační úřad kromě ukončení volání (terminace) v jednotlivých mobilních telefonních sítích neuložil žádné povinnosti ani opatření k nápravě. Terminační poplatky v mobilní síti jsou nákladově orientovány a opatření k nápravě zahrnují povinnost přístupu ke specifickým síťovým prvkům, nediskriminace, průhlednosti, referenční nabídky a oddělené evidence nákladů a výnosů.

nabídku zajištění přístupu k veřejně dostupné telefonní síti (WLR offer). Na trhu pevné telefonie je uložena povinnost oddělené evidence nákladů a výnosů a povinnost umožnění volby a předvolby operátora (CS/CPS).

Závěry

Soustavný pokles cen a tržního podílu inkumbenta na trhu hlasového volání (veřejně dostupné telefonní služby) mezinárodního a národního, které je dále rozděleno na volání městské a meziměstské, svědčí o tom, že se trh v České republice stává stále více konkurenčním. Vliv na pokles cen má zejména silná substituce fixních a mobilních služeb. Kromě toho se stále větší část hlasového volání realizuje přes VoIP (který je poskytován přes internetový protokol) a v budoucnu, díky silné konkurenci různých technologií přístupu k internetu, se očekává jeho výrazný nárůst.

Tabulka 2: Tržní podíly inkumbenta a ceny hovorů (EUR/10 min.)

	Tržní podíly (%), rok 2005			Ceny hovorů, rok 2006		
	Místní	Mezin.	Mezin.	Místní	Mezin.	USA
at	..	59	50	0,5	0,6	1,9
be	68	68	58	0,6	0,6	2,0
cy	..	..	86	0,2	0,2	0,7
cz	76	63	65	0,6	0,6	2,0
de	56	57	39	0,4	0,5	0,5
es	78	75	62	0,2	0,9	1,5
eu15	69	63	52	0,3	0,7	1,8
fr	80	68	67	0,4	0,9	2,3
gr	78	73	74	0,3	0,7	3,5
hu	92	90	87	0,4	1,0	2,9
ie	83	63	62	0,5	0,8	1,9
it	71	73	47	0,2	1,2	2,1
lt	97	88	76	0,4	0,8	4,1
lv	97	98	72	0,4	1,0	5,9
mt	99	99	98	0,3	..	1,6
nl	75	75	45	0,3	0,5	0,9
pl	85	70	71	0,5	1,0	1,2
pt	..	78	80	0,4	0,7	3,1
si	100	100	83	0,3	0,3	1,4
sk	99	100	88	0,6	1,3	1,2
uk	60	52	53	0,4	0,4	2,2

Pramen: EUROSTAT - Structural indicators, 4. 6. 2008.

(1) Širokopásmový přístup k internetu: Na trhu je silná konkurence založená na různých technologiích, z nichž žádná není pre-dominantní a WiFi technologie je nejrychleji rostoucí platformou. Poskytovatelé internetu přes WiFi technologii nabízí širokou škálu produktů a různé ceny přes území České republiky. Analýza trhu č. 5 – velkoobchodní širokopásmový přístup v sítích elektronických komunikací by jako důsledek měla odrážet specifickou situaci na trhu a uznat silné postavení jiných technologií na trhu než xDSL (technologie přes kabelové rozvody a bezdrátovou technologii WiFi). Silná soutěž různých technologií na maloobchodním trhu znamená, že inkumbent nemůže být podnikem s významnou tržní silou (Significant Market Power - SMP).

(2) Přístup k veřejné telefonní síti (pevná linka): V nastávající analýze relevantního trhu přístupu k veřejné telefonní síti by ČTÚ již neměl definovat inkumbenta jako podnik s významnou tržní silou, protože: trh přístupu dosáhl svého vrcholu a penetrace pevných linek dramaticky klesá, alternativní poskytovatelé nejeví zájem investovat pouze do přístupu a hlasových služeb přes pevné linky (jako substitut se jeví služby voice over internet protocol - VoIP), neustálý tlak na cenu hlasových služeb a neexistence vstupních barrier na trh pro alternativní poskytovatele. Stanovení inkumbenta jako podnik s významnou tržní silou nemá své opodstatnění.